

การพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

Development of the Teachers' Leadership in the world-Class Standard School of Anuban
Sakon Nakhon School under Sakon Nakhon Primary Educational Service Area Office 1

เทพรังสรรค์ จันทร์งษ์ ดร.วัฒนา สุวรรณไตรย์ ดร.ไชยา ภาวะบุตร ดร.สุรัตน์ ดวงชาทม

Theprangsan Jantharangsee Dr.Wattana Suwannatrai Dr.Chaiya Pawabutra Dr.Surat Duangchatom

นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบที่เหมาะสมกับการพัฒนาภาวะผู้นำครู และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร 2) เพื่อศึกษาและร่วมกันกำหนดทางเลือกการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร 3) ศึกษาผลการพัฒนาภาวะผู้นำครูโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร และการเรียนรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยของผู้ร่วมวิจัย กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้วิจัย 1 คน ซึ่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนและผู้ร่วมวิจัย 22 คน คือ รองผู้อำนวยการ 4 คน หัวหน้ากลุ่มงาน 4 คน หัวหน้าสายชั้น 7 คน ครูวิชาการสายชั้น 7 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ครู 73 คนวิธีดำเนินการวิจัย ใช้กรอบความคิดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis & Mc Taggart. (1988) ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นวางแผน (Planning) 2) ขั้นลงมือปฏิบัติตามแผน (Action) 3) ขั้นสังเกตการณ์ (Observation) และ 4) ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต (Dynamic Process) ของเกลียวปฏิสัมพันธ์ที่มีกระบวนการย้อนกลับ และนำไปสู่การพัฒนาขั้นต่อไป (Back and Forth) จากผลสะท้อนของสิ่งที่ปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติตามลำดับ ผลการวิจัย พบว่า

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำครู, โรงเรียนมาตรฐานสากล

Key words: Leadership, Teacher Leadership, world-Class Standard School

1. องค์ประกอบภาวะผู้นำครู และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกนนคร มี 7 องค์ประกอบ คือ ความเป็นมืออาชีพ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติงานอย่างไต่ตรง การมุ่งพัฒนาผู้เรียน การเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี การสร้างสัมพันธภาพที่ดี มีดัชนีชี้วัด จำนวน 117 ตัวชี้วัด

2. ทางเลือกการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกนนคร ประกอบด้วย 18 วิธีการ คือ 1) จัดบรรยายภาคในห้องเรียนและนอกห้องเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ 2) จัดทำและจัดหาสื่อการเรียน การสอน 3) ประชุมระดมความคิดและกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน 4) ส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียน การสอน 5) ส่งเสริมความเป็นครูมืออาชีพ 6) ส่งเสริมการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 7) ส่งเสริมการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 8) ส่งเสริมการปฏิบัติงานอย่างไต่ตรง 9) ส่งเสริมการมุ่งพัฒนาผู้เรียน 10) ส่งเสริมการเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี 11) ส่งเสริมการ สร้างสัมพันธภาพที่ดี 12) จัดทำคู่มือการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล 13) ประชุมกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนเรียน รู้ 14) จัดประชุมภายในโรงเรียนอย่างเป็นทางการ 15) อบรมเชิงปฏิบัติการภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล 16) การวัด และประเมินผล 17) การเชิญเกียรติยกย่องให้รางวัล 18) การศึกษาดูงาน Best practice สถานศึกษาต้นแบบ

3. ผลการพัฒนาภาวะผู้นำครูโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกนนคร และการเรียนรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น จากกระบวนการวิจัยของผู้ร่วมวิจัย คือ การใช้ภาวะผู้นำครู คือ มีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีการปฏิบัติงานอย่างไต่ตรง มีการมุ่งพัฒนาผู้เรียน เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดี การใช้ภาวะผู้นำของ ผู้วิจัยมี 3 ลักษณะ คือ เป็นผู้สอน เป็นผู้บริหารจัดการ เป็นผู้ระดมสรรพกำลังและทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ในการวิจัย ให้โอกาสผู้ร่วมวิจัยซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนา ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง เป็นการร่วม คิด ร่วมทำ และเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเริ่มจากส่วนน้อยจนถึงการมีส่วนร่วมแบบเต็มรูปแบบ โครงการพัฒนาที่ใช้ ในการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะของการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้รับประโยชน์ (ผู้ร่วมวิจัย) สามารถที่จะรับผิดชอบ ในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และพัฒนาตนเอง ตลอดจนพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ

Abstract

This study aimed to 1) investigate the suitable components in developing the teachers' leadership and success indexes in the development of the teachers' leadership in the World-Class Standard School of Anuban Sakon Nakhon School, 2) identify and designate the development of the teachers' leadership in the World-Class-standard school at Anuban Sakon Nakhon School, and 3) explore the effects of the development of the teachers' leadership in the World-Class-standard school of Anuban Sakon Nakhon School along with new knowledge obtained from the research procedure of the co-researchers. The target group consisted of the researcher as the school director, 4 heads of learning substances, 7 heads of educational levels, 7 heads of academic affairs of educational levels. The informants comprised 73 teachers. The research methodology employed included the concept framework of steps in conducting an action research of Kemmis & Mc Taggart (1988) comprising: planning, action, observation and reflection. The dynamic process of interactive spirals with the reflection procedure leading to the back and forth process of the feedbacks of what becoming problems, data collection as well as performance was used respectively.

The findings of this study were as follows:

1. The components of the development of the teachers' leadership in the World-Class-standard school at Anuban Sakon Nakhon School were composed of : professionalism, efficient communications, concern for improving learners' achievements, obtaining good personality, and good relationship with 117 indicators.

2. The alternatives of the teachers' leadership in the World-Class-standard school of Anuban Sakon Nakhon School comprised: 1) building classroom atmosphere, 2) making and providing instructional materials, 3) brainstorming and setting up shared vision, 4) promotion of doing research for the instructional quality development, 5) promotion of professional teachers, 6) fostering efficient communications, 7) promotion of transformational leadership, 8) fostering reflective practice, 9) promotion of concern for improving learners' achievements, 10) Fostering good personality, 11) promotion of good relationship, 12) making a handbook/manual on the teachers' leadership in Anuban Sakon Nakhon School, 13) meetings of mini-groups and exchange of knowledge, 14) official school meetings, 15) workshops on teachers' leadership in Anuban Sakon Nakhon School, 16) measurement and evaluation, 17) praising and rewarding and 18) study tours.

3. The effects of the teachers' leadership development in the World-Class-standard school of Anuban Sakon Nakhon School as well as the new knowledge obtained from the research procedure included: implementation of teachers' leadership, obtaining efficient communications, transformational leadership, reflective practice, personality, and good relationship. The implementation of the reasercher's leadership consisted of 3 characteristics a teacher, a school administrator and a mobilizer who managed manpower and resources to be utilized in this study. The researcher provided opportunities for the co-researchers in participating in the development project as the beneficiaries to develop themselves in forms of shared thinking, shared actions and shared learning beginning with a small group up to full participation. The development project applied in this study could be seen in terms of learning process application making the beneficiaries (co-researchers) able to be responsible for their problem solution along with self-development as well as the development of the learners with efficiency.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสภาวะปัจจุบัน โลกอยู่ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันกันอย่างสูง ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ และประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันอย่างรุนแรงนี้โดยกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง อันจะเห็นได้ชัดจากปัญหาและสภาพวิกฤติการณ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในปัจจุบัน จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าในสภาวะแบบนี้สังคมไทยควรมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองอย่างไร เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืน มีสันติสุขและสามารถเอาชนะวิกฤติการณ์

ทางด้านต่างๆ ที่เรากำลังเผชิญอยู่ได้(กระทรวงศึกษาธิการ, 2554) ความรู้กลายเป็นสิ่งที่มีอำนาจและมีอิทธิพลอย่างมากในการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ประเทศชาติ ภูมิภาคและระดับโลก ประเทศที่สามารถสร้างสังคมแห่งความรู้ (Knowledge Based Society) หรือขับเคลื่อนด้วยสังคมฐานความรู้จะสามารถพัฒนาคนหรือประชากรให้มีคุณภาพและศักยภาพสูงมีความได้เปรียบในการแข่งขันและนำไปสู่การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ดังนั้นในโลกปัจจุบันประเทศต่าง ๆ จึงพยายามผลักดันประเทศของตนให้เป็นสังคมฐานความรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

โรงเรียนอนุบาลสกลนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ควบคู่กับการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนมาตรฐานสากล ตามโครงการพัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐานสากล กระทรวงศึกษาธิการ โดยมุ่งหวังให้นักเรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก และมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นเลิศวิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก 2) ยกระดับการจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากลและ 3) ยกระดับการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ ซึ่งโรงเรียนมีหน้าที่ต้องดำเนินการดังนี้ 1) สร้างความตระหนักและชี้แจงแนวทางพัฒนาโรงเรียนมาตรฐานสากลให้แก่ ครู บุคลากร และผู้เกี่ยวข้อง 2) ทบทวนปรับแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนมาตรฐานสากล 3) พัฒนาครูและบุคลากรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อยกระดับคุณภาพโรงเรียนมาตรฐานสากล 4) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กระบวนการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนมาตรฐานสากล 5) พัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี ห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้ 6) แสวงหา ภาควิชาการ และจัดกิจกรรมการพัฒนาทั้งภายในและต่างประเทศ ร่วมพัฒนา (Partner Schools) ทั้งภายในและต่างประเทศ 7) วิจัยและพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการสอน และ 8) นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล รายงาน ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ ในการจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล (World – Class Standard) ต้องประกอบไปด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านคุณภาพวิชาการ 2) ด้านคุณภาพของครูและ 3) ด้านการวิจัยและพัฒนา ซึ่งการจะพัฒนาโรงเรียนให้เทียบเคียงมาตรฐานสากลนั้น ครูมีบทบาทสำคัญมากที่สุดที่จะนำโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จ เพราะว่าครูโรงเรียนมาตรฐานสากลต้องมีคุณภาพดังนี้ 1) มีความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านวิชาการผ่านการประเมินในระดับชาติ 2) มีความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญด้านอาชีพ ผ่านการประเมินในระดับชาติ 3) สามารถใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร

4) ใช้หนังสือ ตำราเรียนและสื่อที่เป็นภาษาต่างประเทศ ในการจัดการเรียนการสอน 5) ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ICT) ในการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการเผยแพร่ผลงานทั้งระบบออนไลน์ (Online) และออฟไลน์ (Offline) 6) สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนกับนานาชาติและ 7) ใช้การวิจัย สื่อนวัตกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การพัฒนาภาวะผู้นำของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จึงมีความสำคัญอย่างมาก ในอันที่จะช่วยเสริมสร้างให้ครูมีภาวะผู้นำ ซึ่งจะยังประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคปัจจุบันและสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา และทำการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา ภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อยกระดับภาวะผู้นำของครูและความสามารถในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนสู่มาตรฐานสากล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่เหมาะสมกับการพัฒนาภาวะผู้นำครู และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร
2. เพื่อศึกษาทางเลือกการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร
3. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร และการเรียนรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยของผู้ร่วมวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนอนุบาลสกลนคร สำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาศกนนคร เขต 1 จำนวน 96 คน

2. รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กรอบความคิดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis & Mc Taggart (1988) ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นวางแผน (Planning) 2) ขั้นลงมือปฏิบัติตามแผน (Action) 3) ขั้นสังเกตการณ์ (Observation) และ 4) ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต (Dynamic Process) ของเกลียวปฏิสัมพันธ์ที่มีกระบวนการย้อนกลับ และนำไปสู่การพัฒนาขั้นต่อไป (Back and Forth) จากผลสะท้อนของสิ่งที่เป็นปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการปฏิบัติ ตามลำดับ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบประเมินภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล เป็นแบบประเมินตนเอง มีลักษณะเป็นแบบประเมินชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ใช้ประเมินภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมตามแผนพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร

3.2 แบบสัมภาษณ์การพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล

3.3 แบบสังเกตการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ได้ร่วมกันติดตามผลและเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติการวิจัยในแต่ละรอบ โดยดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือระหว่างดำเนินกิจกรรมตามโครงการในแผนพัฒนา และในตอนหลังจากการดำเนินกิจกรรมนั้นสิ้นสุดลง โดยใช้วิธีการและเครื่องมือ ตามที่ระบุไว้ในแต่ละโครงการ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้วิธีการแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เมื่อต้องการข้อมูลที่เป็นรายละเอียดและคำยืนยัน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และบันทึก การสนทนา ใช้วิธีการตีความ

สร้างข้อสรุปโดยใช้หลักตรรกวิทยาเชิงอุปนัย (Induction) ตามรูปแบบ ความหมายความสัมพันธ์ และผลกระทบของปรากฏการณ์ที่รับรู้และที่เกิดขึ้น รวมถึงการวิเคราะห์โดยใช้ประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัยครั้งนี้ด้วย

5.2 ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบประเมินผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติภาคบรรยาย (Descriptive Statistics) เช่น การหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามลักษณะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และองค์ประกอบที่ศึกษา

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1.1 องค์ประกอบที่เหมาะสมกับการพัฒนาภาวะผู้นำครู และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 117 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ความเป็นมืออาชีพ มี 3 องค์ประกอบย่อย คือ 1) จัดการเรียนรู้การสอนอย่างมีประสิทธิภาพ มี 10 ตัวชี้วัด 2) มีวินัย มีคุณธรรม มี 9 ตัวชี้วัด 3) ใฝ่ก้าวหน้าและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มี 4 ตัวชี้วัด การสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพ มี 3 องค์ประกอบย่อย คือ 1) การสื่อสารมีความถูกต้องและชัดเจน มี 4 ตัวชี้วัด 2) มีจิตวิทยาในการสื่อสาร มี 5 ตัวชี้วัด 3) การสื่อสารเหมาะสมกับโอกาส มี 5 ตัวชี้วัด การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 3 องค์ประกอบย่อย คือ 1) ความเป็นผู้นำ มี 5 ตัวชี้วัด 2) เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มี 5 ตัวชี้วัด 3) เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับ มี 5 ตัวชี้วัด การปฏิบัติงานอย่างไตร่ตรอง มี 4 องค์ประกอบย่อย คือ 1) การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ มี 3 ตัวชี้วัด 2) การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มี 5 ตัวชี้วัด 3) การวางแผน การจัดการเรียนการสอน มี 4 ตัวชี้วัด 4) การประเมินผลและเริ่มต้นสร้างงานใหม่ มี 4 ตัวชี้วัด การมุ่งพัฒนาผู้เรียน มี 3 องค์ประกอบย่อย คือ

- 1) การเตรียมการจัดการเรียนการสอน มี 4 ตัวชี้วัด
- 2) การจัดการเรียนการสอนสู่มาตรฐานสากล มี 8 ตัวชี้วัด
- 3) การตรวจสอบผลการเรียนรู้ มี 3 ตัวชี้วัด การเป็นผู้มีบุคลิกภาพดีมี 3 องค์ประกอบย่อย คือ
 - 1) ด้านร่างกาย มี 5 ตัวชี้วัด
 - 2) ด้านอารมณ์และจิตใจ มี 5 ตัวชี้วัด
 - 3) ด้านสังคม มี 5 ตัวชี้วัด
 และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี มี 3 องค์ประกอบย่อย คือ
 - 1) การสร้างความสัมพันธ์กับผู้เรียน มี 5 ตัวชี้วัด
 - 2) การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อร่วมงาน มี 8 ตัวชี้วัด
 - 3) การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ปกครองและชุมชน มี 5 ตัวชี้วัด

1.2. ทางเลือกการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร ประกอบด้วย 18 วิธีการ คือ 1) จัดบรรยากาศในห้องเรียน และนอกห้องเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ 2) จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนการสอน 3) ประชุมระดมความคิด และกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน 4) ส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน 5) ส่งเสริมความเป็นครูมืออาชีพ 6) ส่งเสริมการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 7) ส่งเสริมการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 8) การปฏิบัติงานอย่างไต่ตรอง 9) ส่งเสริมการมุ่งพัฒนาผู้เรียน 10) ส่งเสริมการเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี 11) ส่งเสริมการสร้างสัมพันธภาพที่ดี 12) จัดทำคู่มือการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล 13) ประชุมกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 14) จัดประชุมภายในโรงเรียนอย่างเป็นทางการ 15) อบรมเชิงปฏิบัติการภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล 16) การวัดและประเมินผล 17) การเชิดชูเกียรติยกย่องให้รางวัล 18) การศึกษาดูงาน Best practice สถานศึกษาด้านแบบ

1.3 ผลการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร และการเรียนรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยของผู้ร่วมวิจัย การที่การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ครั้งนี้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ดัชนีชี้วัดและเป้าหมายที่กำหนดทุกประการ เป็นเพราะปัจจัยต่อไปนี้ 1) การใช้ภาวะผู้นำของผู้วิจัย ที่ผู้วิจัยดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ เป็นผู้สอน เป็นผู้บริหาร

จัดการ เป็นผู้ระดมสรรพกำลังและทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ในการวิจัย 2) การใช้ภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลที่ประกอบด้วย มีความเป็นมืออาชีพ มีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีการปฏิบัติงานอย่างไต่ตรอง มีการมุ่งพัฒนาผู้เรียน เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดี 3) การให้โอกาสผู้ร่วมวิจัยซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองเป็นการร่วมคิด ร่วมทำ และเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเริ่มจากส่วนน้อย จนถึงการมีส่วนร่วมแบบเต็มรูปแบบ 4) โครงการพัฒนาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้รับประโยชน์(ผู้ร่วมวิจัย) สามารถที่จะรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และพัฒนาตนเอง ตลอดจนพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ได้ประเด็นอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

2.1 องค์ประกอบที่เหมาะสมกับการพัฒนาภาวะผู้นำครู และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา ภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) ความเป็นมืออาชีพ 2) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 3) การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4) การปฏิบัติงานอย่างไต่ตรอง 5) การมุ่งพัฒนาผู้เรียน 6) การเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี และ 7) การสร้างสัมพันธภาพที่ดี ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า ครูมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้ครอบคลุมทุกด้าน และต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง แสวงหาความรู้ตลอดเวลาเพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการคิดและวิธีการสอนให้ทันประกอบกับความคาดหวังของผู้ปกครองและสังคมที่ต้องการให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพรวมถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders)อาจเป็นส่วนผลักดันให้ครูต้องพัฒนาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับสมรรถนะครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ประกอบด้วย สมรรถนะหลัก (Core Competency) 5 สมรรถนะ คือ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน 2) การบริการ

ที่ดี 3) การพัฒนาตนเอง 4) การทำงานเป็นทีม 5) จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู สมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) 6 สมรรถนะ คือ 1) การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 2) การพัฒนาผู้เรียน 3) การบริหารจัดการชั้นเรียน 4) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน 5) ภาวะผู้นำครู 6) การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้

2.2 ทางเลือกการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร ประกอบด้วย จัดบรรยากาศในห้องเรียนและนอกห้องเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ การผลิตและจัดหาสื่อการเรียนการสอน การระดมความคิดและกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ร่วมกัน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน การพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติงานอย่างไต่ตรอง การมุ่งพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาบุคลิกภาพ การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี การจัดทำคู่มือการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล การประชุมกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล การวัดและประเมินผล การเชิดชูเกียรติยกย่องให้รางวัล และการศึกษาดูงาน Best practice สถานศึกษาต้นแบบ อาจเป็นเพราะว่าในการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล จำเป็นต้องมีวิธีการในการพัฒนาที่หลากหลาย สอดคล้องต่อความต้องการในการพัฒนาของครู สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานที่ตนเองรับผิดชอบ รวมทั้งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานของตนเองสู่เพื่อนร่วมงาน สามารถให้ข้อเสนอแนะแนวปฏิบัติที่จะลดปัญหาและส่งผลดีต่อการปฏิบัติงาน เกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย (2553) ที่กล่าวว่า ครูควรมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) มีความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านวิชาการผ่านการประเมินในระดับชาติ 2) มีความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญด้านอาชีพผ่านการประเมินในระดับชาติ 3) สามารถใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร 4) ใช้หนังสือ ตำราเรียน และสื่อที่เป็นภาษาต่างประเทศในการจัดการเรียนการสอน 5) ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลและการเผยแพร่ผลงาน ทั้งระบบออนไลน์และออฟไลน์ 6) สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ในการจัดการเรียนการสอนกับนานาชาติ 7) ใช้การวิจัย สื่อนวัตกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับอารยธรรม ราชพัฒน์ (2554) ที่พบว่า การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู มีองค์ประกอบย่อยดังนี้ 1) มีความมุ่งมั่นและการพัฒนาตน ไปสู่ครูมืออาชีพอย่างต่อเนื่อง และการสนับสนุนและช่วยเหลือครูคนอื่นให้สามารถพัฒนาไปสู่ครูมืออาชีพด้วย 2) มีการพัฒนาตนไปสู่ครูมืออาชีพภายใต้บรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันของครู 3) สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นการใช้ปัญญา ให้ทีมสร้างแนวคิดใหม่ สร้างวิธีการใหม่และนำไปสู่การปฏิบัติจนเห็นผลเชิงประจักษ์ได้ 4) มีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองให้เกิดการเรียนรู้ 5) เป็นผู้นำทางชีวิตให้กับเพื่อนครู 6) การพัฒนาวิชาชีพครูให้กับเพื่อนร่วมงาน 7) เป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษากับครูใหม่ เป็นผู้ที่มีหน้าที่ตนเองอยู่เสมอ 8) การสามารถชี้แนะผู้ร่วมงานและเพื่อนครูโดยวิธีคิดแบบไต่ตรองและค้นหาด้วยตนเอง 9) ส่งเสริมและสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูขึ้นในโรงเรียนบนรากฐานการจัดการเชิงระบบขององค์การที่ตายตัวไปสู่ระบบที่ยืดหยุ่น

2.3 ผลการพัฒนาภาวะผู้นำครูโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร และการเรียนรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยของผู้ร่วมวิจัย การที่การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ครั้งนี้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ดัชนีชี้วัดและเป้าหมายที่กำหนดทุกประการ เป็นเพราะปัจจัยต่อไปนี้ 1) การใช้ภาวะผู้นำของผู้วิจัยที่ผู้วิจัยดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ เป็นผู้สอน เป็นผู้บริหารจัดการ เป็นผู้ระดมสรรพกำลังและทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ในการวิจัย 2) การใช้ภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลของครูในโรงเรียนอนุบาลสกลนคร 7 ด้าน คือ มีความเป็นมืออาชีพ มีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีการปฏิบัติงานอย่างไต่ตรอง มีการมุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี มีการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี 3) การให้อิทธิพลร่วมวิจัยซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนา ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง เป็นการร่วมคิด ร่วมทำ และเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

ซึ่งเริ่มจากส่วนน้อยจนถึงการมีส่วนร่วมแบบเต็มรูปแบบ

4) โครงการพัฒนาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้รับประโยชน์ (ผู้ร่วมวิจัย) สามารถที่จะรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และพัฒนาตนเอง ตลอดจนพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร ประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดีอาจเป็นเพราะว่า ครูทุกคนให้ความร่วมมือในการพัฒนาเป็นอย่างดี และประเด็นสำคัญคือ ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การวัดผลและประเมิน ทำให้เกิดความตระหนัก เข้าใจกระบวนการพัฒนาที่มีส่วนร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมภาคภูมิใจ ส่งผลให้เกิดความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาตนเอง พัฒนาในภาพรวมของกลุ่ม และส่งผลดีมีภาวะผู้นำในภาพรวมของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ กษมา วรวรรณ ณ อยุรยา (2550) ที่ว่า ในห้องเรียนครูต้องเป็นทั้งผู้สอนและผู้บริหาร เช่น การบริหารจัดการชั้นเรียนของตนเอง ครูต้องใช้ภาวะผู้นำในการบริหารนักเรียนที่ตนเองสอนหรือรับผิดชอบอยู่ เป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ที่เน้นการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) ซึ่งล้วนส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมและมีภาวะผู้นำในการตัดสินใจในการบริหารโรงเรียนจะเห็นได้จากการแสดงให้เห็นบทบาทของครูในการเป็นครูผู้นำ (Teacher Leader) ชัดเจนขึ้น เช่น มีบทบาทเป็นพี่เลี้ยง (Mentors) ให้กับครูใหม่ บทบาทผู้นำทีมงาน (Team Leaders) บทบาทการเป็นผู้นำการพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Developers) และผู้ให้การพัฒนาแก่บุคลากรอื่น (Staff Development Providers) เป็นต้น บทบาทผู้นำของครูดังกล่าวนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน จึงจำเป็นต้องกำหนดให้ครูมีภาวะผู้นำสูงขึ้นเพียงพอที่จะดำเนินการในกระบวนการปรับปรุงคุณภาพด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนได้สำเร็จ โดยให้บทบาทผู้นำที่เกี่ยวข้องกับครูในด้านกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Process) และด้านกระบวนการพัฒนาครูเพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายอีกประเด็นคือ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 1) ครูมีภาระงานมากเนื่องจากการปฏิบัติการสอน ต้องตรวจงาน

ดูแลความเรียบร้อย นักเรียนมีจำนวนมาก ทำให้มีเวลาในการพัฒนาตนเองได้น้อย 2) การไม่เปิดใจกว้างรับการพัฒนาในสิ่งใหม่ ๆ ทำให้ก้าวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง 3) ไม่ยอมรับความคิดเห็นระหว่างกันทำให้การพัฒนาเป็นไปด้วยความล่าช้า อาจเป็นเพราะว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล ซึ่งครูส่วนใหญ่เคยปฏิบัติการสอนแบบเดิมมาเป็นเวลานาน จึงต้องใช้เวลาในการปรับตัวมากพอสมควร ในการยอมรับความคิดเห็นโดยมากแล้วครูอาจยังไม่เปิดใจกว้างมากพอที่จะยอมรับแนวคิดและวิธีการใหม่ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน โดยทันที จึงมีความจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน และให้โอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากขึ้น (เพชรปานิ อินทรพานิชย์ และคณะ.2553)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1.1 ภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ คือ ความเป็นมืออาชีพ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติงานอย่างไต่ตรอง การมุ่งพัฒนาผู้เรียน การเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี การสร้างสัมพันธภาพที่ดี เป็นผลการวิจัยที่บ่งบอกภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล หากได้รับการพัฒนาอย่างน้อย 7 องค์ประกอบนี้ก็สามารถขับเคลื่อนความเป็นมาตรฐานสากลในโรงเรียนได้

1.2 ทางเลือกการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร ด้วยการระดมความคิดเห็นกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ร่วมกัน การส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน การส่งเสริมความเป็นมืออาชีพ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติงานอย่างไต่ตรอง การส่งเสริมการมุ่งพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาบุคลิกภาพของครู การสร้างสัมพันธภาพที่ดี การจัดทำคู่มือการพัฒนาภาวะ

ผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล การประชุมกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากล การวัดและประเมินผล การเชิดชูเกียรติยกย่องให้รางวัล และการศึกษาดูงาน Best practice สถานศึกษาต้นแบบ ควรนำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาและควรพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลต่อการมีภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). **ข้อมูลแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 แผนฟื้นฟูเศรษฐกิจ ระยะที่ 2 (2553 – 2555)**. ค้นเมื่อ 20 เมษายน 2554, จาก <http://gpa.moe.go.th/sp2/manualSP2.pdf>
- เกษมา วรวรรณ ณ อยุธา. (2550). **เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ พิธีเปิดการประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผู้ได้รับรางวัล “ครูดีในดวงใจ”**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- เพชรปาณี อินทรพาณิชย์ และคณะ.(2553). **รายงานความก้าวหน้าการวิจัย (Interim Report) เรื่อง การวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนอนุบาลสกลนคร**. สกลนคร: โรงเรียนอนุบาลสกลนคร
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553) **คู่มือการประเมินสมรรถนะครู (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2553)** ค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2553, จาก <http://www.kroobannok.com/27638>

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมาตรฐานสากล เพื่อให้ทราบกรอบแนวคิดและแนวทางในการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษภาวะผู้นำด้านการบริหารสถานศึกษาของผู้วิจัยที่ใช้ในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

2.3 ควรมีการติดตามผลการพัฒนาหน่วยงานหรือองค์กรที่เคยผ่านการพัฒนาในลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในครั้งนี้ เพื่อทราบเกี่ยวกับภาวะผู้นำครูในระดับบุคคล ในระดับสายชั้น และระดับโรงเรียนว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด และเปลี่ยนแปลงอย่างไร

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). **รายงานการวิจัยและพัฒนานโยบายการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สกศ.

สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2553). **แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนมาตรฐานสากล World-Class Standard School**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

อภารัตน์ราชพัฒน์. (2554). **การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Kemmis, S., & Mc Taggart, R. (1988). **The action research planer**. Geelong, Australia: Deakin University Press.